

Relationer i familie og kirke. Det 19., 20. og 21. århundrede

Højskolesangbogen, 18. udg, nr 438b

Foredrag *Hvad er det min Marie* 1. juli 2021 på Rødding Højskole, kurset *Tro, håb og kærlighed*: forholdet til Gud, forholdet til den anden, og forholdet til mig selv. Hvornår og hvorfor får det fællesskaberne til at hænge sammen – og hvorfor er det indimellem årsag til splittelse og frustration? Kursusleder frimenighedspræst Mette Geil.

1. Grundtvigs relation til den anden

Og – dermed? - til sig selv og til sin gud – inspireret af kursusbeskrivelsen og af Else Mathiassen (Grundtvigsk Tidende 2021). Sondringen mellem det idylliske, det venlige og det æventyrlige ægteskab er hentet fra Else Mathiasens gengivelse af digtet *Til min Asta* (Grundtvig 1858), Grundtvigsk Tidende 04/2021, s 27.

Egne bidrag: menighed & liturgi (Grundtvigsk Tidende). Ørsted & Grundtvig (m NHG 2021)

Grundtvigs andet, *romantiske*, ægteskab (1851-1854).

Marie Toft (1813-1854)

N.F.S. Grundtvig (1783-1872)

Venligheden

Hun ejede og passede Rønnebæksholm gods, tilførte rigdom og den venlighed, der kan følge af stort overskud, inde og ude.

Han skrev og tog toget til København for at prædike i sin søndagsmenighed på Vartov.

Han var tillige medlem af Folketinget 1849-1858, repræsenterende Præstø- og Sorø-kredsen og senere Kerteminde-kredsen.

Fokus på retlige rammer for folkelighed: Lovgivning.

Fokus på dannelse og oplysning, højskoler og højskolesange. Første grundtvigske højskole: Marielyst 1856. (Rødding 1844, Ryslinge 1851)

Gladhjem 1858-1872 (1890) Gl Kongevej. St Tuborg

I den grundtvigske historie har Asta indskrevet sig som den unge hustru, der med sin naturlige åbenhed og glæde ved livet, imødekommenhed og gæstfrihed skabte Grundtvigs første **præstegård**, ikke alene for menigheden i Vartov, men for de grundtvigske kredse i Norden.

Tredje, **eventyrlige**, ægteskab. G 75-89 år; "biskop", vennemøder og dankshed. Den Christelige Børnelærdom (1868). Christenhedens Syvstjerne (1860)

Gladheim er i nordisk mytologi det land, hvor Odins bolig Valhal findes, eller den uovertrufne bygning af rent guld, som er opført i gudernes land Asgård.

Lise Blicher Grundtvig (1787-1851).

Første, idylliske ægteskab.

d.a. provst Blicher, Gundlev/Falster, hvor Otto Grundtvig (bror til NFS) var hjælpepræst.

Forlovet med NFS Grundtvig i 1811. I 1811 var Grundtvig netop kommet hjem til Udby for at være hjælpepræst for sin far – efter et sammenbrud ved Vindbyholt kro. Salmen Dejlige er den himmel blå. Nordisk-historisk forfatterskab. Konflikter med Ørsted, Oehlenschläger, Heiberg.

Gift med N.F.S. Grundtvig i 1818. Mor til Johan (1822); Svend (1825) og Metha (1828).

I 1820erne var Grundtvig 1821 præst i Præstø, 1822 ved Vor Frelser. Konflikten omkring Kirkens Gienmæle, Den signede dag og injuriedom 1826. A.S. Ørsteds rolle. Englandsrejser 1829, 1830, 1831 – kongens rolle. Grundtvigs store religionsfrihedsarbejde. Afstand mellem ægtefællerne. Vartov 1839. Historiker. Teolog. Salmer. Frihed. Mands Minde. Danskeren.

Lise Blicher død efter sygdom 1851 og begravet ved Vor Frelsers kirke i Kbh.

Konklusion på 1: Grundtvigs relation til kvinderne, sig selv og sin Gud -

- ▶ Det er i det lange og tålmodige ægteskab med Lise Blicher, at han producerer alt det, vi kender ham for i dag. Det er i dén periode, han gennem serierer af konflikter med omverdenen og serier af psykiske sammenbrud når frem til sig selv og til sin Gud. Ægteskabet med Lise Blicher er rammen om Grundtvigs teologiske livsindsats. Hun giver ham plads og rum til at finde sig selv og sin Gud. Måske var det på tide at se nærmere på hende igen? Måske har den faste ramme alligevel stor betydning?
- ▶ Muligvis giver også inspirationen fra andre kvinder ham arbejdslyst. Clara Bolton 1830. Prinsesse, senere dronning Caroline Amalie (truffet hinanden, da G i jan 1838 takkede kronprinsen, senere Chr VIII for ophævelse af censuren).
- ▶ Den store forelskelse i Marie Toft og hendes død efter kort ægteskab fører til lovgivningsindsats og dannelse i højskolen. Ægteskabet med Marie Toft gav denne indsats dens udadvendte betydning i lovgivning om frihed i kirke og skole og i højskolebevægelsen. Fra disciplin til ansvar (Th Bjørn)
- ▶ Det lige så kærlige og omtalte ægteskab med Asta Reedz fører fortrinsvis til folkelig hyldest af den gamle mand. Ægteskabet med Asta gav den teologiske indsats en liturgisk ramme gennem gudstjenstlige former og mødevirksomhed.

2. Rammerne for relationen til den anden i ægteskab og menighed

1800-tallet – før og efter grundloven

"viet sammen som kirken og dens amen"

2.1. FØR grundloven

Viet i ægteskabet

- Kirkelig vielse ved præsten i brudens bopælssogn
- Forudgående lysning
- Kirkelig vielse har borgerlig gyldighed (men er ikke et sakramente)
- Skilsmisse (utroskab, rømning, impotens – samt fra 1800-tallet mgl forsørgelse og gemytternes uoverensstemmelse) ved dom eller kgl bevilling med forudgående separation og gejstlig mægling (genindført 1811)

præst og menighed

- Én kirke, én præst, én menighed: parochial-systemet. Ikke rel.frih.
- Præsten udnævnes og udsendes af kongen, ordineres af biskoppen og indsættes af provsten (forslagsret ved private embeder: kirkeejere)
- Præsten køber præstegården af formanden (og gifter sig evt med præsteenken, der ellers har et nådsens-år, før hun skal være ude)
- Økonomi i en kombination af afkast af gården og tiende

2.2. Grundlovs- og lovgivningsændringer i perioden 1848-1901 (Grundtvig MF til 1858):

ægteskab

- ▶ Lov 1851 adgang til borgerlig vielse og skilsmisse uden gejstlig mægling for par af forskelligt trossamfund (eller uden nogen religiøs tilknytning)
- ▶ Alle øvrige anses for at være del af folkekirken: gejstlig vielse og gejstlig mægling
- ▶ Ægteskabsbetingelser: 1) ved fornufts fulde brug; 2) ikke syge; 3) alder 20/16; 4) er konfirmeret; 5) forældre samtykke (afslag skal være sagligt); 7) ikke for nært beslægtede; 8) ikke under fattigforsorg
- ▶ Vielse i kirken for åbne døre: et offentligt anliggende

Præst og menighed

- ▶ Religionsfrihed direkte i grundloven
- ▶ Staten *understøtte* folkekirken
- ▶ Ligebehandling i civile anliggender uanset religiøs tilknytning
- ▶ Parochialsystem og C.C. Hall's MR-cirkulære 1856
- ▶ Sognebåndsløsning 1855
- ▶ Valgmenighedslov 1868 (Birkedal og Ryslinge)

1849-1901: idyllisk gen-etablering af husstand

- Åndeligt grundlag
- Forsørgelsesgrundlag
- *Idyllen* i folkekirken

- ÆL 1851 og sognebåndsløsningen bryder det etablerede parochial system – men etablerer et andet
- Ændret forsørgelsessystem: fra mesters husholdning til selvstændighed
- Enker og ugifte kvinder fik i 1857 ret til selvstændigt erhverv
- 1880 fik gifte kvinder råderet over de penge, de tjente (manden havde råderet over det, der var bragt ind i ægteskabet og det, han tjente)

3. systemskifte 1901. 1900-tallet Folkets århundrede

Venlig ny-orientering af husstand og menighed

3.1. Systemskifte ca 1900 i ægteskabet

- 1899: gifte kvinder bliver myndige
- 1903: kvinder får valgret til menighedsråd. En GLIDEBANE! – i 1905 til hjælpe-kasser, i 1907 til værgeråd for besværlige børn og unge, i 1908 til kommunale råd og ved grundlovsændring 1915 til rigsdagen.
- 1922/1925 nordiske ægteskabsreformer – ægteskabslov og lov om ægteskabets retsvirkning – økonomisk ligestilling og gensidig forsørgelsespligt, også af børn – bidragspligt ved skilsmisse
- Det køns-komplementære ægteskab med særråden, særhæften og lighedeling på skifte

3.2. Systemskiftet i kirken 1903: indførelsen af menighedsråd gjorde kirken til folkekirke

- Ændret skattelovgivning: afskaffelse af tiende
- Menighedsrådsloven 1903-1909; praksis med kaldelse af præsten; permanent 1912 med adskilte arbejdsområder: mur & kalk vs det kirkelige indhold (lægefolk vs gejstlige svarende til det kønsarbejdsdelte ægteskab)
- Selvejende kirker og kirkeskattefinansiering, socialdemokrater i menighedsråd: vores kirke
- Kvindelige præster 1948, ændrede arbejdsformer, de folkekirkelige bevægelser og den teologiske faglighed
- Grundtvigianisme som stats-kirke-folkekirkelighed: nok er det folkets kirke, men embedet sætter takten
- *Venligheden* i folkekirken

Pause – en sang - hvis det er praksis

Ingemann: Tit er jeg glad. Blicher: Hulde engel. Grundtvig: Hvad solskin er. Et jævnt og muntert. Ahlfors: Har du visor, min ven, sjung dem nu. Severinsen: Vi har kun én sol. Brandt: Tænk at livet koster livet. Holst: Julies sprog.

4. Nutidige rammer for relationen til den anden i ægteskab og menighed

Det 21. århundrede

husstand, ægteskab og skilsmisse i samfundet i det 21. århundrede

- Papirløst samliv. Queer parforhold. Børn af enlige. Vielse af par af samme køn, også i kirken (2012)
- Før juli 2013 skilsmisse uden forudgående separation ved utroskab; 2013-2019 skilsmisse på anmodning uden forudgående separation; 2019-2020 par med børn under 18 år dog en refleksionsperiode på 3 mdr.
- 2021 Barnets reform
- Ca 30.000 vielser om året – 1/3 i folkekirken
- Mellem 1/3 og halvdelen af alle ægteskaber ender i skilsmisse – 10-15.000 par om året bliver skilt
- 39 % af husstandene består af en person
- Parfamilier 45% - familier med én voksen 55%
- Fødsler, aborter, 12 % barnløse kvinder og 20% barnløse mænd

ægteskab i kirke og trossamfund i det 21. århundrede

- Vielsesbemyndigelse = vielsen har civil gyldighed: borgmester – præst i folkekirken (mindst en medlem); præst eller tilsvarende i anerkendt trossamfund
- Folkekirken 7.670 vielser og 686 kirkelig velsignelse af borgerligt indgået ægteskab
- Anerkendelse af trossamfund. Trossamfundsloven 2017, hvor vielsesbemyndigelse er nøglen
- Alligevel har ægteskab og skilsmisse ikke betydning for decorum
- Haltende ægteskaber: religiøs vielse uden borgerlig gyldighed
- Der er til gengæld kritik for social kontrol

præst og menighed i det 21. århundredes folkekirke

- Befolkningstallet er stigende
- Knap 74 % er medlem af folkekirken
- 55% af de 0-1 årige er døbt (corona og anbefaling af udsættelse af dåb)
- 66% af de 13-15 årige er konfirmeret
- 81% af begravelserne er kirkelige (= folkekirkelige, hertil kommer andre religiøse begravelser)
- Ændringer af den retlige relation 2007: menighedsrådet som arbejdsgiver og præsten som konkret ansvarlig. Mange arbejdsmiljøproblemer.
- Frimenighed og trossamfund: En privatretlig relation med relativt fri fyringsret og fri ledelsesret. Religiøse ægteskabsdomstole? Stigende fokus på social kontrol og betydningen af anerkendelse. Demokratikrav og religionsfrihed.
- Menigheden og enkeltpersoner har retskrav og forventninger til funktion – præster og ansatte har en arbejdsplads. Corona-frustrationer.

Det er alt sammen meget æventyrligt.

- ▶ For Grundtvig sluttede æventyret gennem endnu et par voldsomme op- og nedture med døden. I det eventyr var han indlejret i det netværk, Asta med sin forpligtethed skabte for ham. Asta fik den status, forpligtelsen og netværket fra Grundtvig havde givet hende.
- ▶ **Men den luthersk-grundtvigske præstegård blev tom. Det samme gjorde det store parcelhuset og landejendommen.**
- ▶ Corona, om ikke andet, har gjort det klart, at isolation er en nærliggende mulighed/risiko for de mange, der falder ud af det grundtvigske familie-, menigheds- og præstegårdsideal.
- ▶ Staten, regeringen, kommunen som omsorgsgiver og livs-opretholder. Nærkontakt og gudstjeneste via elektroniske netværk, teams og Zoom.
- ▶ Er der andre muligheder?

5. Brydningstid – det knirker i troen, i håbet, i kærligheden

Hvor og hvornår får det fællesskaberne til at hænge sammen, og hvorfor er det indimellem årsag til splittelse og frustration?

Jeg er med i et forskningsprojekt om familiebegrebet -

- ▶ Vi ser på "familie" i ægteskabsret, børneret, opholdsret og udlændingeret, socialret, arveret, sundhedsret mmm.
- ▶ Hvem er din 'familie'. Hvem skal vi ringe til? Hvem er nærmeste pårørende? Hvem begraver dig? Hvem sørger du for? Hvem sørger for dig? Hvem arver dig? Hvordan bor du?
- ▶ Middelalderens herregårdsfællesskaber og klosterfællesskaber. Den lutherske husstands præste- og bøndergårde. Hvad er fremtidens bo- og forpligtelsesformer? Kan kristendom og menighed igen inspirere til nye, forpligtelses-, bolig- og menighedsformer? Bryde corona-isolationen?

Hvad siger litteraturen?

- Sigrid Undset (nobelpris 1928): Kristin Lavransdatter (1922) – Kransen, Husfrue, Korset
- Vibeke Vasbo: Hildas sang (1991) – religionsskifte, skifte i natur og naturforståelsen, kærlighed, ægteskab og at finde sig selv, fra fællesskab til udstødelse, ny opgave i klostret
- Vintersolhverv af Rosamunde Pilcher (2000) – at vise ansvar, omsorg og forpligtelse i det netværk, der opstår ved vintersolhverv i naturen, i livet og i kærligheden
- Olga Tokarczuk (nobelpris 2018): Kør din plov over de dødes knogler (2009)
- Kazuo Isiguro (nobelpris 2017): Den begravede kæmpe

"hvordan vi af Guds nåde kan evig leve så – al synd og død til trods"

- Hverken ægteskab eller menighed kan leve, hvis relationen til 'den anden' udelukkende er et pligtmæssigt forhold
- Hverken ægteskab eller menighed kan leve, hvis relationen til 'den anden' ikke bygger på et pligtmæssigt forhold
- Idyl, venlighed, æventyr?? – professionalisme, organisation, politisk fornemmelse? - faglighed, stolthed, dybde. En ny liturgisk ramme om nye livsformer.
- Finde sin Gud, sig selv og den anden.